

**RAT PROTIV TERORIZMA – VALORIZACIJA NJEGOVE
UČINKOVITOSTI NAKON DVIJE DECENIJE**

**THE WAR ON TERRORISM – VALORISATION OF ITS
EFFECTIVENESS TWO DECADES LATER**

Pregledni znanstveni članak

Doc. dr. Edita Hasković*

Sažetak

U radu su prvobitno sagledani neki od ključnih razloga zašto se teroristički napadi na američke ciljeve s početka 21. stoljeća smatraju epohalnim događajem, da bi se zatim pristupilo problematiziranju pitanja epohalnosti odgovora na navedene napade, za koji su se opredijelile Sjedinjene Američke Države, uz neizostavnu podršku međunarodne zajednice.

Iako su odnosni teroristički napadi ukazali na potrebu etabliranja nove proaktivne sigurnosne filozofije, što je impliciralo doktrinarnim obrtom i organizaciono-funkcionalnim redizajnom sistema sigurnosti brojnih zemalja zapadne demokratije, naslov rada nas je obavezao da u središte istog pozicioniramo prevashodno rat protiv terorizma, koji je proklamiran neposredno nakon 11. septembra, a koji je s obzirom na prirodu ovog fenomena, implicirao suspendiranjem do tada zastupljenog shvatanja rata u tradicionalnom smislu i uvođenjem u sigurnosnu agendu njegovog revidiranog poimanja, koje se ne zasniva ni na vremenskoj ni na prostornoj odrednici.

Polazeći od činjenice da su prošle dvije decenije od oficijelne objave rata protiv terorizma, kao i da je bilo mnogo naučnih rasprava o tome da li je bila ispravna odluka Sjedinjenih Država i njenih koalicionih partnera, da se sa nekonvencionalnom prijetnjom poput terorizma suoče oružanom silom, uz anticipiranje da će rat protiv terorizma polučiti krajnje kontraproduktivne posljedice u vidu njegovog progresivnog rasta i internacionalizacije, osloncem na konkretne pokazatelje na koje smo se u radu referirali, nastojali smo sagledati utemeljenost ovakvih prognoza.

---

* Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, e-mail: ehaskovic@fkn.unsa.ba

Ključne riječi: rat protiv terorizma, internacionalizacija terorizma, koncentracija vs distribucija terorizma, diverzifikacija džihadizma, ISIL, Al Qaida.

Abstract

The paper primarily examines the key reasons why the terrorist attacks on American targets at the beginning of 21st century are considered an epochal event, in order to proceed to the analysis the issue of the epochal nature of the response to the aforementioned terrorist attacks, chosen by United States, with the indispensable support of international community.

Although the respective terrorist attacks indicated the need to establish a new proactive security philosophy, which implied with a doctrinal turn and organizational-functional redesign of the security systems of many Western democracies, the title of the paper obliged us to put in the focus of it the war on terrorism, that was declared immediately after September 11, and which, considering the nature of this phenomenon, implied by suspending the understanding of the war in the traditional sense and introducing in security agenda his revised understanding that is not based on temporal and spatial determinants.

Starting from the fact that two decades have passed since the official declaration of the war on terrorism, as well as that were many scientific discussions about whether the decision of the United States and its coalition partners to face with an unconventional threat like terrorism with armed force was appropriate, anticipating that the war on terrorism will have extremely counterproductive consequences in the form of its growth and internationalization, we tried to determine the basis of such forecasts relying on specific indicators presented in this paper.

Keywords: the war on terrorism, internationalization of terrorism, concentration vs global distribution of terrorism, the diversification of jihadism, ISIL, Al Qaida.

1. UVOD

Težište rada je na sagledavanju rata protiv terorizma, čija je objava uslijedila kao momentalan i recipročan odgovor na brutalne terorističke napade na američke ciljeve, koji su 11. septembra 2001. godine izvedeni pod egidom Al Qaide i njenog osnivača Osame bin Ladena.

U radu je prvobitno izvršena identifikacija i analiza ključnih motiva zašto se odnosnim terorističkim napadima s pravom atribuiraju odrednica epohalnih, da bi se u nastavku rada, iz primarno jednog sigurnosnog rakursa, pristupilo analizi povijesnosti i samog odgovora na terorističke napade s početka 21. stoljeća i višedimenzionalnih implikacija proisteklih iz istog.

Događaji od 11. septembra imali su, bez dileme, za posljedicu radikalnu izmjenu načina na koji su Sjedinjene Američke Države definirale prijetnju vlastitoj nacionalnoj sigurnosti, što je pokazalo kako jedan psihološki jak i efektan udar iz nevidljivog izvora može iz korijena izmijeniti stavove, kao i ponašanje najmoćnije svjetske sile. Determiniranje terorizma kao najveće prijetnje američke nacionalne sigurnosti, njenog progresa i prosperiteta, impliciralo je etabliranjem nove sigurnosne filozofije, zasnovane na predostrožnosti kao fundamentalnom konstituensu u borbi protiv ovog fenomena, što je inauguriralo organizaciono-funkcionalno preispitivanje sistema sigurnosti Sjedinjenih Američkih Država, ali i drugih zemalja zapadne demokratije koje su se i same suočile sa ovim fenomenom u 21. stoljeću.

Najviše kontroverzi izazvala je odluka da se ovoj nekonvencionalnoj prijetnji objavi rat, što je trasiralo put nastanku brojnih rasprava, uključujući i one koje su ukazivale na to da je ovakva odluka neodgovarajuća i da bi mogla implicirati, ne opozivom terorizma sa povijesne scene, već naprotiv njegovom još većom afirmacijom u internacionalnim okvirima, uz istovremeno ekspanzionističko povećanje broja terorističkih napada. Osloncem na konkretne indikatore u radu, nastojali smo utvrditi opravdanost ovakvih prognoza, koje su iskazane i u nekim od nacionalnih američkih strategija, usvojenim u drugoj deceniji 21. stoljeća, a koje nakon rekapitulacije postignutog u ratu protiv terorizma tokom proteklog razdoblja, izražavaju skepsu u njegov konačni poraz i kapitulaciju.

2. NEKI OD KRUCIJALNIH RAZLOGA EPOHALNOSTI TERORISTIČKIH NAPADA OD 11. SEPTEMBRA I IMPLIKACIJA PROISTEKLIH IZ ODGOVORA NA ISTE – SIGURNOSNI ASPEKTI

Teroristički napadi na Sjedinjene Američke Države od 11. septembra 2001. godine esencijalno su izmijenili do tada prisutnu predodžbu o terorizmu kao raritetnoj i dalekoj prijetnji po ljudska bića i sigurnost. Terorizam je, posmatrano sa ove vremenske distance, sve do ovih tragičnih događaja bio periferan sigurnosni problem i tek usputni predmet političkih i znanstvenih opservacija i preokupacija, unatoč njegovom višestoljetnom bistvovanju na međunarodnoj sceni.

Ni Sjedinjene Američke Države, kao žrtva najmonstruoznijeg terorističkog čina u povijesti ljudske civilizacije, nisu bile imune na ovaj fenomen u razdoblju koje je prethodilo događajima s početka novog milenijuma. Kako, naime, indiciraju podaci preuzeti iz Globalne baze podataka o terorizmu (GTD), u periodu od 1970. do 2000. godine, na teritoriji Amerike zabilježeno je preko 2,300 terorističkih napada, od toga više od 1,300 dogodilo se samo tokom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, pri čemu su primarne mete bili poslovni ciljevi, odnosno zgrade i infrastruktura, dok je procenat civilnih žrtava bio zanemariv (Miller, 2014).

Mada je američku povijest obilježio značajan broj terorističkih napada, većina Amerikanaca se upoznala sa savremenim terorizmom tek nakon napada na Svjetski trgovački centar u New Yorku 1993. godine i nakon bombaškog napada u Oklahoma Cityju 1995. godine. Ovaj potonji, predstavljao je ujedno najsmrtonosniji čin terorizma koji je počinjen na tlu Amerike prije 11. septembra, u kojem je ubijeno 168 ljudi i ranjeno preko 800 (Aas, 2017: 112).

Unatoč svim ranije zabilježenim, mada neuporedivo manje tragičnim slučajevima terorizma na američkom tlu, 11. septembar se nesumnjivo pozicionirao u ravan povijesne sigurnosne prekretnice, što nameće potrebu artikuliranja pitanja – Po čemu je „*Ovo zlo što se doslovno sručilo iz vedra neba – i strašno lice tog podmuklog atentata*“, kako je ovaj događaj s početka novog stoljeća opisao Habermas (2004), zavrijedilo ovakvu atribuciju?

Jedan od razloga treba tražiti u činjenici da su sami učinci ovih terorističkih napada polivalentno povijesne naravi, s obzirom da su producirali povijesnu kalvariju koja se mjeri hiljadama u ljudskim gubicima i preko stotinu milijardi dolara u materijalnim razaranjima i finansijskim gubicima (The Institute for the Analysis of Global Security, 2003), pri čemu treba imati na umu da su ti učinci djelo devetnaest pojedinaca, koji su sav taj haos izazvali za svega sat i po.

Riječ je, naime, o najsmrtonosnijim terorističkim napadima u povijesti čovječanstva, u kojima je život izgubilo oko 2,981 osoba, kako je saopšteno u zvaničnom izvještaju Kongresne komisije uspostavljene neposredno nakon 11. septembra s ciljem da se izvrši ekspertiza odnosnih napada (National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 2001: 2), dok je 16,493 povrijeđeno (Amice, De Lage et al., 2019: 6). Mada razvoj terorizma na modernim osnovama možemo pratiti od Francuske buržoaske revolucije 1789. godine, kada je jakobinski režim posegnuo za terorom u cilju očuvanja tekovina revolucije (Mijalković, Bajagić, 2012: 272), on je svoju krajnje nihilističku narav ispoljio u napadima Al Qaide na Pentagon i Svjetski trgovački centar.*

Ovaj monstruozi teroristički čin inaugurirao je eru terorističkih napada koji se odlikuju onim što Jessica Wolfandale naziva silinom i akumuliranom mržnjom prema nevinim žrtvama (Wolfandale prema ibidem, str. 298), čime se glorificira smrt, koju svaki novi teroristički čin izdiže gotovo do razine *apoteoze*. O navedenom svjedoče podaci koji ukazuju da je od početka 21. stoljeća došlo do devetostrukog povećanja broja smrtnih slučajeva uzrokovanih terorizmom u svijetu, sa 3,329 u 2000. godini na 32,685 u 2014. godini (Institute for Economics and Peace, 2015: 2), kada je

---

* *Ilustracije radi, navest ćemo podatke koji ukazuju na činjenicu da se u razdoblju od 1970-2013. godine u Americi dogodilo više od 2,600 terorističkih napada, rezultirajući sa više od 3,500 smrtnih slučajeva, od čega se 85% istih dogodilo u koordiniranim napadima 11. septembra (Miller, 2014). Dakle, sa izuzetkom 1995. i 2001. godine, terorizam je od 1970-2017. godine, uzrokovao manje od 0,01% smrtnih slučajeva u Americi svake godine (Ritchie et al., 2022). Također, uočen je i trend značajnog smanjenja broja terorističkih napada u 21. stoljeću u Sjedinjenim Državama – nešto manje od 300 terorističkih napada zabilježeno je u razdoblju od 2000-2013. godine, u prosjeku manje od 20 na godišnjoj razini (Miller, 2014), pri čemu treba naglasiti da se isti ne mogu pripisati isključivo terorizmu nadahnutom radikalnim islamskim diskursom protiv kojeg je rat zvanično i objavljen. Naprotiv, isti je imao vrlo limitiran uticaj kako u Americi, tako i u drugim zemljama zapadne demokratije, što se treba svakako pripisati i ratu protiv terorizma i antiterorističkoj politici za koju su se iste opredijelile.*

terorizam doživio vrhunac, kako u pogledu broja izvedenih terorističkih napada u svijetu, dostigavši brojku bez povijesnog presedana od skoro 17,000 (Smith, Zeigler, 2017: 2), tako i u pogledu broja žrtava koje je prouzročio.

Drugi krucijalni razlog zašto se događaju od 11. septembra s pravom može dodijeliti epitet epohalnog, proizlazi iz odabira Sjedinjenih Američkih Država za metu napada, i to u trenutku kada su one uživale čitavu jednu deceniju u poziciji unipolarnog arbitra sveukupnih svjetskih zbivanja nakon raspada Sovjetskog Saveza i opoziva komunizma sa svjetske scene.

U 20. stoljeću dogodile su se tektonske promjene na polju međunarodnih odnosa, od kojih su zasigurno najznačajnije one koje su inaugurirale kraj višestoljetne dominacije Evrope međunarodnom scenom i ustoličenje, od 1793. godine izolacionistički orijentiranih Sjedinjenih Država, na tron svjetske politike. Odlučnost Amerike da se aktivnije involvira u svjetske tokove bila je uvjetovana jačanjem evropskog imperijalizma krajem 19. stoljeća, o čemu zorno svjedoči ujedinjenje Njemačke pod vodstvom kancelara Bizmarka 1871. godine, kao i rađanjem Japana kao nove sile na drugom kraju svijeta, što je nagovijestilo poremećaj svjetske ravnoteže snaga, uznemirivši tadašnju američku administraciju. Ovome treba pridružiti i američke aspiracije ka imperijalizmu utjelovljene u tzv. tevtonizmu s kraja 19. stoljeća, dodatno osnažene zapanjujućim industrijskim i poljoprivrednim usponom Amerike od druge polovine 19. stoljeća što je, kako zapaža Parks, omogućilo Sjedinjenim Državama da postanu najbogatija i potencijalno najjača država na svijetu (1986: 411). Osobito indikativna bila je odluka američkog Kongresa iz 1881. godine o stvaranju neovisne ratne mornarice, što se može smatrati svojevrsnom prekretnicom u američkom vanjsko-političkom diskursu, s obzirom da „Sve do tada, Sjedinjene Države nisu praktično imale značajniju kopnenu vojsku i ratnu mornaricu, te im je stoga jedini preostali put bio održavanje neutralnosti uz postupnu mirnu kontinentalnu ekspanziju“ (Barić&Barić, 2011: 155).

Ovakva odluka, uz postepeno pomjerenje težišta interesa sa zapadne hemisfere na azijsko-pacifičko područje, neusmijivo je najavila Ameriku kao značajnog svjetskog aktera u 20. stoljeću. Ona je sa uključivanjem u dva svjetska rata na strani višestoljetnih saveznika Francuske i Velike Britanije, s

kojima je kultivirala snažne političke, ekonomske i kulturne veze, konsolidirala svoju poziciju, ne samo u Evropi, nego i u svjetskim okvirima.

U vrlo kratkom razdoblju, Amerika je od jedne krajnje pasivne i za svjetske poslove nezainteresirane države, prerasla u silu koja pretendira da preuzme vodeću poziciju u zapadnoj civilizaciji, što je osobito došlo do izražaja nakon Drugog svjetskog rata, kada je preuzela ulogu predvodnika i zaštitnika slobodnog svijeta od komunizma u bipolarnoj konfrontaciji koja je trajala pune četiri decenije.*

Nakon završetka Hladnog rata, Sjedinjene Države su priskrbile poziciju prvorazredne svjetske sile, najavivši 'novi svjetski poredak', koji je utjelovio viziju ustroja međunarodnog poretka u posthladnoratovskoj eri u skladu s američkim idejama i idealima (National Security Strategy of the United States, 1991: V).

Optimistične prognoze, koje je u svojoj knjizi „*Kraj povijesti i posljednji čovjek*“ iz 1992. godine iznio Francis Fukuyama, kako će sa porazom komunizma, odnosno trijumfom kapitalizma i liberalne demokratije, čovječanstvo zakoračiti u sretnija i sigurnija vremena (Fukuyama, 1992: 45, 46), značajno su opovrgnute tragičnim događajima s početka novog stoljeća. Prije napada od 11. septembra, evidentno utopijske vizije Fukuyame, bile su iznimno popularne i esencijalno su prožimale uvjerenost Sjedinjenih Država u vlastitu misionarsku ulogu širenja i garantiranja globalne sigurnosti i liberalne demokratije. No nakon njih, osjećaj sigurnosti i euforija mirnog i naprednog posthladnoratovskog doba supstituirane su opštim osjećajem nesigurnosti, straha i neizvjesnosti.

Razloge zašto je ovakav osjećaj postao omniprezentan, treba tražiti u specifičnoj ulozi koju je Amerika preuzela nakon Hladnog rata. Ona je, naime, u posthladnoratovskoj eri, postala garant globalne sigurnosti i stabilnosti, te se kao globalno socio-kulturološki prepoznatljiva, pozicionirala u središte svjetske pozornosti. Stoga, nije pretenciozno kazati,

---

* *Konsolidiranje Sjedinjenih Američkih Država na svjetskoj sceni, nesumnjivo koncidira s početkom Oktobarske revolucije u Rusiji novembra 1917. godine, koja je iznjedrila socialističko-komunističku alternativu demokratiji i kapitalizmu. Početak rusko-američkog sukoba, kako zapaža Noam Čovski, Džon Luis Gedis ispravno situira u 1917. godinu, objašnjavajući da je zapadnjačka invazija na Rusiju, koja je ubrzo zatim uslijedila, bila reakcija na duboko i potencijalno dalekosežno miješanje nove sovjetske vlade u unutaršnja pitanja, ne samo Zapada nego praktično i svih zemalja svijeta, tj. na prijetnju koju je Oktobarska revolucija predstavljala za sam opstanak kapitalističkog poretka (navedeno prema Čovski, 2008: 89).*

kako je napad na Ameriku, kao i zatečenost njenih sigurnosnih i obavještajnih službi u trenutku kada su bile u zenitu svoje moći, revelirao njenu ranjivost, ukazavši i na ranjivost svih drugih država u svijetu. To ovom napadu daje posebnu specifičnu težinu.

Treći razlog epohalnosti tragičnog događaja, koji je slučajno ili ne zabilježen u povijesnom trenutku, na razmeđu drugog i trećeg milenijuma nove ere, treba identificirati u činjenici da je riječ o napadu jednog nadržavnog aktera na suverenu i u datom trenutku najmoćniju državu svijeta. Teroristički napadi na New York i Washington, na najbolniji mogući način, ukazali su na očitu eroziju države i njene moći, odnosno na procese neupitne deetatzacije.

Kako zapažaju autori Hardt i Negri: „Središnja sastavnica političkog projekta modernih teorija suverenosti, kako liberalnih, tako i neoliberalnih, bila je okončati građanski rat i dokinuti stalno ratno stanje izoliranjem rata na margine društva, njegovim ograničavanjem na izvanredna vremena. Jedino suvereni autoritet, to jest monarh ili država, može pokrenuti rat i to jedino protiv druge suverene sile. Drugim riječima, rat je protjeran iz unutarnjeg društvenog polja nacije i rezerviran za međudržavne sukobe“ (Hardt, Negri, 2009: 22).

S napadom jedne otrgnute terorističke skupine Al Qaide, koja reprezentira nadržavni akter, na jednu suverenu državu, u ovom slučaju najmoćniju svjetsku silu, načela Vestfalskog, odnosno međunarodnog poretka su opozvana.

Napadu je prethodila objava fetve (religijskog dekreta) u februaru 1998. godine, kojom je proglašen rat protiv Amerike od strane Međunarodnog islamskog fronta za džihad protiv Židova i križara (Azinović, 2007: 15), koji je svoju materijalizaciju doživio tri i po godine kasnije. Riječ je, dakle, o ratu u pravom smislu riječi, s obzirom da je na krajnje infaman način napadnuta jedna suverena država, s ciljem da se atakom na simbole njene ekonomske i vojne moći, što ovom događaju daje također fakat povijesnosti, ogoli njena ranjivost.

Neimari ovih monstruoznih terorističkih napada, devetnaest su pripadnika ozloglašene terorističke organizacije Al Qaide, koji su uspjeli u naumu da se u koordiniranim napadima, za manje od dva sata, otetim američkim avionima obruše na američke ciljeve. Asimetrija moći između sudionika involviranih u ovaj tragični događaj, jedan je od glavnih razloga

šoka koji je ovaj napad izazvao, a istovremeno fakat koji ovom događaju daje odrednicu epohalnog.

I sam odgovor na terorističke napade od 11. septembra poprimio je odrednicu neupitnog povijesnog presedana. Isti je, naime, implicirao nastankom novih, skoro neprepoznatljivih sigurnosnih strategija koje preferiraju borbu sa nelegitimnim, ne tako akciono brojnim i nevidljivim protivnikom, kako na nacionalnom teritoriju, tako i na teritoriju obitavanja skrivenog protivnika i njegovih organizacija.

Relativiziranje pitanja diferencijacije sigurnosti na unutrašnju i vanjsku, odnosno potreba simbiotičkog pristupa istim, derivirala je iz globalizacijskih procesa, koji su državu kao osnovnog subjekta međunarodnih odnosa učinili fragilnom, pretvorivši je u pogodan ambijent za projekciju nasilja nedržavnog, agilnog i teško opažajnog protivnika s obzirom da je, kako zapaža autorica Aas, opasnost od terorizma potencijalno skrivena unutar države, poput 'pete kolone', uz istovremeni pokušaj njegovog prodora izvana (2017: 107).

Amorfna narav terorističke prijetnje polučila je potrebu poduzimanja antiterorističkih mjera, kako na unutrašnjem, tako i na vanjskom planu, u namjeri da se opozove spokojnost terorista, ma u kojoj se 'rupi' skrivali, kako je slavadobitno najavio bivši američki predsjednik George Bush mlađi.

Sljedstveno kazanom, u Sjedinjenim Državama, zemlji žrtvi terorističkog napada, kao i u drugim zemljama zapadne demokratije, krenulo se u doktrinarni obrt i organizaciono-funkcionalni redizajn, čiju esenciju je prožimala nova proaktivna sigurnosna filozofija koja je derivirala iz logike predostrožnosti kao fundamentalnog konstituensa u borbi protiv terorizma nakon 11. septembra.*

Nova sigurnosna filozofija zasnivala se na mobilizaciji svih segmenata sistema sigurnosti u borbi protiv terorizma (policijskih, odbrambenih i obavještajno-sigurnosnih snaga), intenziviranju njihove međusobne saradnje, s obzirom da je koordinacija prepoznata kao *conditio sine qua non* uspješne borbe protiv terorizma, što je nerijetko vodilo zamagljivanju granica između njih, proširivanju njihovih nadležnosti, često na štetu ljudskih prava i

---

* Nakon 11. septembra, usljed spoznaje kakvu enormnu opasnost predstavlja terorizam, države su iskazale potrebu da na ovaj fenomen reagiraju preventivno. Navedeno je rezultiralo preobražajem krivično-pravnih režima brojnih zemalja zapadne demokratije, imajući u vidu činjenicu da su krivični zakoni *post-factum* mehanizmi. Vidjeti šire u Stock, Hertz, 2010, str. 13-50.

sloboda, kao i intenziviranju partnerstva s građanima i privatnim sektorom, koji su prepoznati kao vrlo značajni akteri u borbi protiv terorizma. Odgovor na ove terorističke napade, ozvaničio je tranziciju sa tzv. vestfalskog na postvestfalski model nacionalne sigurnosti, kao iskaza izmijenjene sigurnosne ambijentalnosti u posthladnoratovskom dobu.

Promišljanje događaja od 11. septembra ukazalo je, razumljivo, i na potrebu odricanja od etabliranog i izgradnje potpuno novog gnoseološkog pristupa fenomenu sile, koji se može spoznati i iz odgovora na terorističke napade s početka 21. stoljeća u vidu objave rata terorizmu, što je predstavljalo ozvaničeni aspekt borbe protiv ovog fenomena na međunarodnom planu, a ujedno presedan na polju međunarodnih odnosa koji se reflektirao u priznavanju prava terorističkim organizacijama na objavu rata suverenoj državi, iz čega je impliciralo i priznavanje izričitog prava država na samoodbranu u slučaju terorizma.

Ovaj povijesni presedan inauguriran je Rezolucijom 1368 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda od 12. septembra 2001. godine i Rezolucijom 1373 od 28. septembra 2001. godine.* Navedeno je, kako zapaža Sakib Softić, predstavljalo evidentno proširenje tradicionalnog modela država na samoodbranu kako je to propisano Poveljom Ujedinjenih naroda (2012: 130). Sljedstveno kazanom, terorističke organizacije, u prvom planu Al Qaida, kao i Islamska država Iraka i Levanta (ISIL) nakon njenog proglašenja juna 2014. godine, postale su strane koje mogu objaviti rat, kao i strane čiji poziv na rat je posve legitimno akceptirati.

Kako je, naime, svojevremeno izjavio američki predsjednik George Bush mlađi: „Svjestan sam da se mnogi pitaju da li je Amerika doista u ratu.

---

* *Vijeće sigurnosti UN je usvojivši Rezoluciju 1368 oštro osudilo terorističke napade u New Yorku, Washingtonu i Pennsylvaniji, proglašavajući takve akte, kao i sve akte međunarodnog terorizma, prijetnjama međunarodnom miru i sigurnosti, uz poziv svim državama da poduzmu hitne zajedničke akcije kako bi se priveli pravdi izvršiooci, organizatori i sponzori ovih terorističkih napada, uz naglašavanje kako će se odgovornim smatrati svi oni koji budu pružali pomoć, podršku i utočište počiniocima, organizatorima i sponzorima ovih zločina (Security Council Resolution 1368, 2001). Pored ove rezolucije, Vijeće sigurnosti je usvojilo i Rezoluciju 1373, koja kao i prethodna osuđuje terorističke napade izvršene na tlu Sjedinjenih Država, determinirajući ih prijetnjama međunarodnom miru i sigurnosti. U ovoj rezoluciji napravljen je jedan iskorak u odnosu na Rezoluciju 1368, s obzirom da je u njoj izražena odlučnost da se u budućnosti ovakvi zločini preveniraju i suzbijaju, što kroz intenziviranu međudržavnu saradnju, što kroz preduzimanje niza mjera u pravcu sprječavanja pripremanja i finansiranja terorističkih akata (Security Council Resolution 1373, 2001).*

Mnogi terorizam percipiraju više kao zločin, koji treba rješavati uglavnom provođenjem zakona i optužnicama. Ali, napominjem, teroristi i njihove pristalice objavili su rat Americi i rat će i dobiti“ (navedeno prema Aas, 2017: 110).

Sljedstveno kazanom, napadi od 11. septembra okvalificirani su momentalno od strane tadašnje američke administracije kao čin objave rata Sjedinjenim Državama, što je kao adekvatan i recipročan odgovor zahtijevalo objavu rata onima koji su napadom u srce Amerike isti i započeli, uz izražavanje spremnosti na iskorjenjivanju terorističke prijetnje u bilo kojem dijelu svijeta. Time je suspendirano do tada uvriježeno tradicionalno poimanje rata kao oružanog sukoba među suverenim političkim entitetima, odnosno nacionalnim državama u modernom dobu, koje se odlikovalo ograničenošću ciljeva u vremenu i prostoru, te shodno kazanom uvođenjem u sigurnosnu agendu njegovog revidiranog poimanja, koje ne počiva ni na prostornoj ni na vremenskoj odrednici.

Rat koji je pod metaforičkim nazivom 'rat protiv terora' objavila američka administracija, uz jednoglasnu i oštru osudu odnosnih terorističkih napada od strane međunarodne zajednice,* iniciran je 7. oktobra 2001. godine u Afganistanu vojnom akcijom *'Enduring freedom'*, s ciljem svrgavanja s vlasti talibanskog režima optuženog za podršku, kao i za odbijanje da isporuči Osamu Bin Ladenu, vođu terorističke organizacije Al Qaide, odgovorne za napade od 11. septembra. Nepune dvije godine nakon rata u Afganistanu, u martu 2003. godine objavljen je rat Iraku, unatoč masovnoj osudi od strane međunarodne zajednice, pri čemu se isti nastojao opravdati sumnjom da irački režim na čelu sa Saddamom Huseinom posjeduje oružje za masovno uništenje koje bi zbog navodnog savezništva s Al Qaidom mogao ustupiti teroristima.

Rat protiv terorizma svoju materijalizaciju doživio je i u drugim dijelovima svijeta, da bi sa stupanjem na međunarodnu scenu Islamske države Iraka i Levanta u junu 2014. godine ušao u fazu kulminacije s formiranjem avgusta iste godine međunarodne koalicije za borbu protiv

---

* S ciljem ilustracije neupitne međunarodne podrške, koja je evidentna na osnovu usvajanja prethodno nominiranih rezolucija pod okriljem UN-a, spomenut ćemo i aktiviranje člana 5 Washingtonskog sporazuma od strane NATO-a, koji predviđa upotrebu sistema kolektivne odbrane protiv zajedničke opasnosti - terorizma. U pitanju je, također, presedan, s obzirom da je ovaj član, koji je 'prespavao' čitav Hladni rat, aktiviran prvi put u povijesti ove alijanse, s primarnim ciljem preveniranja daljih terorističkih napada (Reljanović, 2005: 1).

ISIL-a, kojoj se pridružilo preko šezdeset zemalja. Ovakva koalicija, brojčanog stanja bez povijesnog presedana, perceptivna je, za razliku od njoj suprotstavljene strane, determinirane snažnom mimikrijskom valencom, koju je formirana koalicija trebala da opozove sa povijesne scene. Da li se u navedenom naumu uspjelo, više će biti riječi u nastavku rada.

3. SAGLEDAVANJA UČINAKA RATA PROTIV TERORIZMA

Nakon objave rata protiv terorizma, sve češća su bila promišljanja brojnih autora, u prvom planu stručnjaka za terorizam, da će opredjeljenost zemalja zapadne demokratije da se vojnom silom suoče sa prijetnjom nekonvencionalne prirode poput terorizma, polučiti krajnje kontraproduktivne posljedice, anticipirajući pri tome progresivan rast broja terorističkih napada u svijetu i njihovu internacionalizaciju.

U nastavku rada nastojat ćemo sagledati utemeljenost ovakvih prognoza, rukovođeni mišljenjem da se sa ove vremenske distance može izvršiti jedna adekvatna i utemeljena valorizacija učinaka rata protiv terorizma. U središtu naše analize naći će se islamistički terorizam, kojem je rat oficijelno i proglašen nakon 11. septembra i koji je u antiterorističkim strategijama koje su brojne zapadne države usvojile u 21. stoljeću, determiniran kao vodeća prijetnja kako nacionalnoj sigurnosti pojedinačnih država i njihovom progresu i prosperitetu, tako i međunarodnoj sigurnosti.

U navedenoj analizi, oslonit ćemo se na globalne terorističke indekse koje svake godine objavljuje Institut za ekonomiju i mir (IEP),* na dvije recentne studije objavljene od strane francuske Fondacije za inovativnu politiku koje problematiziraju islamističke terorističke napade od kraja 1970-ih godina, te na ključne društveno-političke i sigurnosne okolnosti koje su determinirale prve dvije decenije 21. stoljeća, a koje su se nesumnjivo reflektirale na trendove očitovanja terorizma inspiriranog radikalnim islamskim diskursom.

Konsultiranjem prethodno nominiranih izvora, uvidjeli smo da je iskazana bojazan da će doći do eksponencijalnog rasta broja islamističkih terorističkih napada nakon objave rata protiv terorizma bila posve opravdana,

---

* Bitno je naznačiti kako se globalni teroristički indeksi sačinjavaju na bazi podataka iz Globalne baze o terorizmu (GTD) koju je razvio Univerzitet u Marylandu u Americi, a koja se smatra najsvobuhvatnijom bazom podataka o ovom fenomenu.

s obzirom da prezentirani podaci u okviru istih ukazuju da se ovaj vid terorizma u odnosu na posljednje dvije decenije 20. stoljeća, kada se pojavio na Bliskom istoku i u sjevernoj Africi i kada se počeo postepeno afirmirati u regionalnim i međunarodnim okvirima, povećao za više od četiri puta u prvoj deceniji 21. stoljeća, odnosno za više od osam puta od 2013. godine u poređenju sa prvih dvanaest godina 21. stoljeća, što predstavlja aproksimativno povećanje za više od 21 put – numerički iskazano riječ je o 2,190 evidentiranih islamističkih terorističkih napada u razdoblju od 1979-2000. godine vs 45,840 napada zabilježenih tokom prva dva desetljeća 21. stoljeća (Amic, Delage et al., 2021: 6).

Bila je ovo svojevrsna najava uspona vjerski motiviranog terorizma, koji u 21. stoljeću dobiva na sve većem značaju, prerastajući u dominantnu formu manifestiranja terorističkog nasilja u određenim dijelovima svijeta, sa (vrlo) ograničenim, ali ipak značajnim i nezanemarivim domašajem njegovog uticaja u drugim dijelovima svijeta, kao iskaza nastojanja da se on internacionalno afirmira.

Prethodno spomenuti progresivan rast islamističkog terorizma nije, razumljivo, bio podjednako distribuiran. Naprotiv, njegovo očitovanje različitog intenziteta u pojedinim dijelovima svijeta doprinijelo je jasnoj diferencijaciji na regije i zemlje izrazito pogođene ovim vidom terorizma, te regije i zemlje koje nisu ostale imune na njegovu manifestaciju, ali u kojima je on, nije pretenciozno zaključiti, imao iznimno ograničen uticaj. Slijedom kazanog, logičnim se nameće zaključak da je razvoj ovog vida terorizma u 21. stoljeću determiniran ambivalentnim trendovima – njegovom koncentracijom u određenim dijelovima svijeta, prevashodno onim u kojima je rat protiv terorizma doživio svoju prvobitnu materijalizaciju, s jedne, te istovremeno njegovom distribucijom u globalnim okvirima, s druge strane. Ovo potonje u funkciji je afirmacije konstatacije autora Peter Bergena i Paula Cruickshanka da je rat protiv terorizma proširio teror džihada od malog kutka u Afganistanu do velikog dijela svijeta, od Afrike preko Levanta i Južne Azije do Jugoistočne Azije. Pored kazanog, kako dalje napominju ovi autori, podstakao je napade u Evropi i Sjedinjenim Državama. Invazija na Irak znatno je doprinijela tom procesu, kako su obavještajne agencije i predvidjele (Bergen, Cruickshank prema Čomski, 2016: 297).

Na temelju prethodnog promišljanja, može se zaključiti da su se ratovi u Afganistanu i Iraku, kao integralni dio rata protiv terorizma, profilirali kao

značajni agensi dodatne ekspanzije i konsolidacije islamističkog terorizma, pri čemu su navedeni procesi zabilježeni kako u regionalnim, tako i u međunarodnim okvirima. Kada je riječ o ovom prvom, nema sumnje da je islamistički terorizam svoj najveći uticaj demonstrirao u zemljama pogođenim ratom, doprinoseći pozicioniranju Afganistana i Iraka u red zemalja u kojima je došlo do najvećeg očitovanja ovog vida terorizma u 21. stoljeću (Institute for Economics & Peace, 2012: 12), da bi se sa svrgavanjem s vlasti talibanskog režima u Afganistanu nakon vojne operacije *'Enduring freedom'*, i južnoazijska država Pakistan profilirala među tri zemlje najviše pogođene terorizmom u prvoj deceniji 21. stoljeća (Ibidem, str. 23), što je značajnim dijelom bilo kondicionirano premještanjem vodstva talibana iz Afganistana u Pakistan, kao neposredne implikacije rata protiv terorizma. Ilustracije radi, navest ćemo podatke Instituta za ekonomiju i mir, koji indiciraju da je u razdoblju od 2002-2011. godine, u Iraku, Afganistanu i Pakistanu evidentirano oko 47 posto od ukupnog broja registriranih terorističkih napada u svijetu (Ibidem, str. 6).

Ova dva rata, a osobito američka invazija na Irak iz marta 2003. godine, koja je naišla i na veliku osudu od strane međunarodne zajednice, iznimno je pogodovala radikalnim islamskim aktivistima u nastojanju i aspiracijama da prošire terorizam nadahnut militantnim islamizmom. Njima je, naime, bio naklonjen povijesni trenutak koji je nastupio nakon proglašenja rata Iraku u martu 2003. godine i svrgavanja s vlasti iračkog predsjednika Saddama Huseina, čime je označeno ponovno oživljavanje višestoljetnih tradicionalnih vjerskih i plemenskih podjela između zajednica ši'ita i sunnita, što će u konačnici figurirati i kao značajan faktor u nastanku Islamske države Iraka i Levanta (ISIL) deceniju kasnije.

Kako, naime, zapaža autorica Mariella Pugliesi, u obje ove zajednice raste averzija prema vojnoj okupaciji i stranoj upravi, imajući pri tome u vidu greške i ekscese koalicionih trupa (Pugliesi, 2010: 2). Slično promišljanje dijelilo je i uredništvo Financial Timesa, koje je svojevremeno konstatovalo kako će se mreža koju je nadahnuo Osama bin Laden poslužiti metežom iračkog rata za obnavljanje napada na ciljeve na Zapadu i pridobijanje podrške za džihad (Čomski, 2008: 261).

Prva prognoza potvrđena je vrlo brzo, sa iniciranim prvim valom terorističkih napada na evropske metropole koji su izvedeni upravo pod egidom bin Ladenove Al Qaide, kada su zabilježeni najsmrtonosniji

teroristički napadi u Madridu 2004. godine i Londonu 2005. godine, urezavši se duboko u kolektivnu memoriju španske i britanske nacije. Za razliku od Evrope, u deceniji koja je uslijedila nakon brutalnih napada na Svjetski trgovački centar i Pentagon, Amerika se dominantno suočila sa terorističkim napadima počinjenim od strane aktivista za zaštitu životne sredine i prava životinja, rasista i aktivista za borbu protiv abortusa (Institute for Economics & Peace, 2012: 31). Dakle, u zemlji žrtvi najmonstruoznijeg terorističkog napada u povijesti ljudske civilizacije, neupitnu supremaciju je imao 'domaći terorizam', unatoč primarnoj fokusiranosti Sjedinjenih Američkih Država na Al Qaidu, koja je u prvoj američkoj Nacionalnoj strategiji za borbu protiv terorizma, usvojenoj februara 2003. godine, identificirana kao simbol međunarodnog terorizma (National Strategy for Combating Terrorism, 2003). Ovakav stav ponovljen je i u inoviranoj verziji ove strategije iz 2006. godine (National Strategy for Combating Terrorism, 2006), da bi se u Nacionalnoj strategiji za pobjedu u ratu protiv islamističkog terora iz 2016. godine, spoznala i priznala greška počinjena od strane Amerike i njenih koalicionih partnera, koja je proistekla iz jednog krajnje simplificiranog i redukcionističkog pristupa ovom fenomenu, koji je terorističku prijetnju u ratu protiv terorizma limitirao isključivo na Al Qaidu. Ovo je, kako je navedeno u Strategiji, impliciralo propustom u anticipaciji i preveniranju šireg islamskog terorističkog vala, uključujući i nastanak i uspon ISIL-a (Homeland Security Committee, 2016).

I druga prognoza uredništva Financial Timesa, kao i prognoze prethodno nominiranih autora, pokazale su se posve utemeljenim, imajući u vidu činjenicu da su nepovoljne okolnosti na Bliskom istoku iskorištene u svrhu diverzifikacije fenomena džihadizma i njegove teritorijalne ekspanzije. Navedeno je impliciralo ne samo osnivanjem ISIL-a kao svojevrsnog derivata Al Qaide, kako je konstatovano u Strategiji na koju smo se maločas referirali, već i osnivanjem podružnica ove terorističke organizacije. Ovdje se u prvom planu misli na Al Qaidu u islamskom Magrebu (AQIM), koja je početkom 2007. godine osnovana kao franšiza bin Ladenove džihadističke mreže (Filiu, 2009: 2), čime je ova teroristička organizacija svoj opseg djelovanja proširila i na Alžir, Mauritaniju, Niger i Mali, kao i na Al Qaidu na Arapskom poluostrvu (AQPA) sa sjedištem u Jemenu, koja je uspostavljena 2009. godine, čime je ona proširila svoj uticaj i u Iraku,

Jemenu i Saudijskoj Arabiji (Center for International Security and Cooperation, 2020).

Uporedo sa grananjem ove terorističke organizacije, u 21. stoljeću došlo je do osnivanja novih islamističkih pokreta kojima je Al Qaida poslužila kao neupitan *spiritus movens*. U tom kontekstu neizostavni za spomenuti su Al Shabaab grupa, koja je 2006. godine osnovana u Somaliji, a koja je inspirirana ideologijom Al Qaide dala snažan doprinos u širenju islamističke prijetnje u Subsaharskoj Africi, kao i osnivanje Boko Harama, čiju genezu u Nigeriji možemo pratiti još od 2002. godine, a koji je svoje terorističke aktivnosti intenzivirao od 2009. godine (Institute for Economics & Peace, 2014: 53).

Ovim islamističkim pokretima sa snažnom ekstremističkom konotacijom, mogu se pripisati velike zasluge u pogledu pozicioniranja Subsaharske Afrike i Sahela kao regiona najviše pogođenog islamističkim terorizmom, pri čemu treba naglasiti da su ovi trendovi osobito aktuelizirani nakon teritorijalnog poraza Islamske države Iraka i Levanta u martu 2019. godine, kada terorizam nadahnut radikalnim islamskim diskursom svoje težište pomjera sa Iraka i Sirije na Subsaharsku Afriku i Sahel, gdje je u 2019. godini, kako indiciraju podaci Instituta za ekonomiju i mir, zabilježeno preko 40 posto svih napada koji su izvedeni pod egidom ISIL-a (Institute for Economics & Peace, 2020: 5).

U funkciji dodatne afirmacije tvrdnje da je rat u Iraku imao značajan uticaj na procese širenja džihadizma, odnosno na uspostavljanje globalne džihadističke mreže, jeste i osnivanje Islamske države Iraka i Levanta juna 2014. godine, koju je nužno opservirati, s jedne strane, kao derivat Al Qaide u Iraku,* koja je kao neposredna reakcija na američku invaziju na Irak formirana u oktobru 2004. godine, te kao derivat Al Qaide u Siriji (*Jabhat al Nusra*), s druge strane, u čijem je nastanku januara 2012. godine, metež sirijskog građanskog rata odigrao presudnu ulogu, omogućivši globalnim džihadističkim elementima da puste korijene, da se domognu sirijskog

---

* U kontekstu sagledavanja implikacija koje je svrgavanje s vlasti Saddama Huseina imalo u stvaranju regrutne baze za Al Qaidu u Iraku, indicira činjenica da će ona brojne svoje članove naći među pripadnicima raspuštenih sigurnosnih, vojnih i obavještajnih snaga dojučerašnjeg iračkog predsjednika. Kako, naime, zapaža Jessica Stern, više od 100,000 Sunnitskih Baatista je ostalo bez posla, od kojih su mnogi svoje 'utočište' pronašli u ovoj novoformiranoj Al Qaidinoj podružnici, bez čije vojne, logističke, obavještajne i svake druge pomoći ne bi mogli biti kovani planovi o okupiranju teritorija dvaju suverenih država, Iraka i Sirije (Stern, 2016: 194; Vidjeti šire u: Weiss, Hassan, 2015).

teritorija i da motivirani globalnom džihadističkom ideologijom pokušaju uspostaviti islamski kalifat koji obuhvata čitav Levant (O' Bagy, 2012: 28, 29). Navedeno je trasiralo put nastanku Islamske države Iraka i Levanta juna 2014. godine.

Sa nastankom ovog terorističko-kriminalnog hibrida, islamistički terorizam dobio je na još većem zamahu. Iako su se neposredno nakon osnivanja ISIL-a, Irak i Sirija suočili sa najvećom erupcijom terorističkog nasilja u izvedbi ove organizacije, čime se i Sirija pozicionirala u red zemalja najviše pogođenih terorizmom od druge decenije 21. stoljeća, ISIL je svoje aktivnosti uspio itekako internacionalizirati. Navedeno potvrđuju podaci Globalnog indeksa terorizma, koji ukazuju da je ISIL svoje terorističke napade uspio projicirati čak u osam regija – Evropi, Sjevernoj Americi, MENA regionu, azijsko-pacifičkom regionu, Rusiji, Evroziji, južnoj Aziji i Subsaharskoj Africi (Institute for Economics & Peace, 2020: 5, 56).

Fundamentalne pretpostavke za ovakav ISIL-ov transnacionalni pohod treba tražiti u njegovoj konsolidaciji u regionalnim i širim okvirima, s obzirom da se i on, po uzoru na Al Qaidu, nastojao proširiti izvan teritorija njegovog povijesnog etabliranja, čemu u prilog govori i formiranje pet njegovih podružnica i provincija u razdoblju od 2014-2016. godine – Zapadnoafričke provincije Islamske države (područje djelovanja Kamerun, Čad, Nigerija i Niger), Provincije Horosan ID (područje djelovanja Afganistan, Indija i Pakistan), Sinajske provincije ID (područje djelovanja Egipat, Izrael, Palestinske države), Tripoli, Barqa i Fezzan provincije (područje djelovanja Libija i Tunis) i Islamske države u Velikoj Sahari (područje djelovanja Mali, Niger i Burkina Faso). Pored prethodno kazanog, internacionalizaciji ISIL-ovih aktivnosti doprinijeli su i strani borci, prema nekim procjenama njih 25,000 – 30,000, porijeklom iz stotinu zemalja (Institute for Economics & Peace, 2015: 3), koji su nesumnjivo kontribuirali uspostavi globalne džihadističke mreže, kao i usamljeni vukovi koje je ova teroristička grupa potaknula na samostalno djelovanje.

Izvan domašaja ISIL-ovog terorističkog pohoda nisu ostale ni pojedine evropske zemlje, koje su se od trenutka njegovog stupanja na međunarodnu scenu suočile sa drugim valom terorizma nadahnutog militantnim islamizmom nakon onog iz 2004/2005. godine. Kako, naime, ukazuju podaci francuske Fondacije za inovativnu politiku, od 2014. godine do kraja maja 2021. godine, u Evropi je zabilježeno 70 terorističkih napada u njegovoj

izvedbi,* pri čemu je najveća erupcija terorističkog nasilja zabilježena u Francuskoj u kojoj je registrirano 13 napada, Belgiji u kojoj je zabilježeno njih 7, Ujedinjenom Kraljevstvu 4, te Njemačkoj i Austriji po dva (Amice, Delage et al., 2021: 38), a kulminacija ISIL-ovih aktivnosti je zabilježena u razdoblju od 2015-2017. godine.

U Sjedinjenim Američkim Državama teroristički napad u ISIL-ovoj izvedbi dogodio se u Orlandu (na Floridi), juna 2016. godine, uzrokujući smrt 50 osoba (Institute for Economics & Peace, 2020: 57).

Nakon razdoblja u kojem su ISIL-ovi teroristički napadi doživjeli svojevrsni vrhunac, uslijedilo je slabljenje terorizma nadahnutog militantnim islamizmom na Zapadu, što je bilo uvjetovano zaustavljanjem sirijskog građanskog rata, kao i teritorijalnim porazom ISIL-a u martu 2019. godine u zemljama u kojima je povijesno utemeljen – Siriji i Iraku. Ovo potonje, posve razumljivo, treba pripisati uspjehu koalicije predvođene Sjedinjenim Američkim Državama u ratu protiv terorizma.

Kako, naime, indiciraju podaci iz posljednjeg objavljenog Globalnog indeksa terorizma, od ukupno 59 registriranih slučajeva terorističkih napada u 2021. godini na Zapadu, tri napada sa dva smrtna ishoda pripisuju se islamističkim ekstremistima, što predstavlja značajan pad u odnosu na prethodnu godinu, kada je zabilježeno 17 napada sa 18 smrtnih slučajeva. Inače, u 2021. godini zabilježen je najmanji broj napada i smrtnih slučajeva koji se pripisuju vjerski motiviranom terorizmu (Institute for Economics & Peace, 2022: 33).

Mada, ako je suditi na osnovu podataka prezentiranih u studiji francuske Fondacije za inovativnu politiku, islamistički terorizam kojem je objavljen rat na početku 21. stoljeća, imao je ograničen uticaj i domet u ovom dijelu svijeta, s obzirom da je od trenutka njegove pojave, koncem 1980-ih godina, do polovine 2021. godine, u Evropi registrirano 0,6 posto slučajeva islamističkog terorizma, a u Sjevernoj Americi 0,1 posto (Amic, Delage, 2021: 6). Ovo nije međutim predstavljalo prepreku da se ovaj vid terorizma, koji proteklih godina očito nije bio najčešći oblik terorizma u

---

* Činjenica da je u Evropi u razdoblju od 1979-2000. godine zabilježeno ukupno 55 islamističkih terorističkih napada (Amic, Delage et al., 2019: 17) vs 70 tokom razdoblja od samo sedam godina, od trenutka formiranja ISIL-a, dovoljno ilustrira o kakvom usponu islamističkog terorizma na starom kontinentu u 21. stoljeću je riječ.

ovom dijelu svijeta,* profilira kao najsmrtonosniji, producirajući čak 61 posto smrtnih slučajeva uzrokovanih terorizmom (Institute for Economics & Peace, 2022: 32).*

Za razliku od zemalja zapadne demokratije, islamistički terorizam naišao je na fertilno tlo u onim dijelovima svijeta u kojima se prvobitno pojavio. Ovdje se misli na Bliski istok i sjevernu Afriku – MENA region, koji je od 1980-ih godina sve do unazad dvije godine prednjačio po procentu izvršenih islamističkih terorističkih napada – sa 40,1 posto (Amice, Delage et al., 2019: 68), što je dobrim dijelom bilo kondicionirano materijalizacijom rata protiv terorizma u ovom dijelu svijeta. Nakon proglašenja teritorijalnog poraza ISIL-a marta 2019. godine, težište terorizma inspiriranog militantnim islamizmom se sa ovog regiona, u kojem je registrirano 32,4 posto, premješta na južnu Aziju, koja u ukupnom broju izvršenih terorističkih napada participira sa 40,1 posto, kao i na Subsaharsku Afriku u kojoj je registrirano 23,2 posto terorističkih napada, što čini 95,7 posto od ukupnog broja svih registriranih islamističkih napada u svijetu sa 91,7 posto žrtava (Amice, Delage et al., 2021: 6, 7). Navedenom procentu nesumnjivo je pogodovala diverzifikacija i teritorijalna ekspanzija džihadizma o kojoj je prethodno bilo riječi, a suštinu ovakvih procesa najbolje je objasnio američki predsjednik Biden prilikom povlačenja američkih trupa iz Afganistana koncem avgusta 2021. godine, kazavši kako je: „Teroristička prijetnja metastazirala širom svijeta, daleko izvan Afganistana. Suočavamo se sa prijetnjama Al Shabaaba u Somaliji, podružnicama Al Qaide u Siriji i na arapskom poluostrvu, nastojanjima ISIL-a da pokuša stvoriti kalifat u Siriji i Iraku i uspostave njegovih podružnica širom Afrike i Azije“ (The New York Times, 2021).

Ovakve trendove, na bazi svega saopštenog u radu, nije moguće posmatrati izvan konteksta rata protiv terorizma, koji je čini se 'rat bez kraja',

---

* Prije 2015. godine, nacionalistički ili separatistički terorizam bio je najzastupljeniji vid terorizma na Zapadu, nakon čega je primat preuzeo vjerski motiviran terorizam, što koincidira sa drugim najvećim valom islamističkog terorizma koji je zadesio Evropu. Od 2017. godine, vjerski motiviran terorizam na Zapadu koji se najčešće manifestirao u formi radikalnog islamističkog terorizma, ustupa mjesto politički motiviranom terorizmu, koji postaje pet puta zastupljeniji od vjerski motiviranog terorizma (Institute for Economics & Peace, 2022: 33).

* U razdoblju od 2007-2021. godine registrirano je 126,740 smrtnih slučajeva uzrokovanih terorizmom na globalnom nivou. Od toga, 865 smrtnih slučajeva, odnosno 0,68 posto je zabilježeno na Zapadu, od čega se za 528 smrtna slučaja krivica pripisuje islamističkim terorističkim grupama ili samostalnim akterima inspiriranim islamističkim grupama (Ibidem, str. 32, 33).

unatoč iskazanoj namjeri američkog predsjednika Bidena da isti privede kraju s povlačenjem američkih trupa iz Afganistana, u kojem je rat protiv terorizma prije dvije decenije i ozvaničen.

4. ZAKLJUČAK

Skepsa koja je činila okosnicu promišljanja brojnih autora, u prvom planu stručnjaka za terorizam, da je odluka Sjedinjenih Američkih Država i njenih saveznika da se sa fenomenom terorizma suoče u formi rata bila ispravna, pokazala se utemeljenom.

Razumljivo, diskutabilnost ovakve odluke derivirala je primarno iz činjenice što je sa proklamiranjem rata Al Qaidi i njenom osnivaču Osami bin Ladenu, kao vinovnicima za terorističke napade 11. septembra, njima dodijeljena uloga ravnopravnog rivala i neprijatelja, čime su oni sebi osigurali poziciju značajnog sudionika u globalnim okvirima, dostojnog da ratuje sa jednom velesilom. Tome su zapravo i pledirali – dokaz za navedeno je proglašenje rata protiv Amerike od strane Međunarodnog islamskog fronta za džihad protiv Židova i križara februrara 1998. godine, kao i njegova materijalizacija tri i po godine kasnije.

Prvobitna usredsređenost Amerike i njenih koalicionih partnera na Al Qaidu u ratu protiv terorizma, bila je odraz jednog krajnje redukcionističkog i simplificiranog pristupa fenomenu terorizma, koji je prijetnju od istog limitirao isključivo na ovu terorističku organizaciju, što je impliciralo propustom da se anticipira i prevenira širi islamski teroristički val, predvođen od strane brojnih novoformiranih islamističkih pokreta u 21. stoljeću, uključujući i Islamsku državu Iraka i Levanta, čiju je pojavu nužno posmatrati kao neposrednu implikacija proklamiranog rata s početka 21. stoljeća.

Rat protiv terorizma ogolio je 'neukrotivu' prirodu ovog fenomena, koji je na početku novog stoljeća determiniran kao najveći neprijatelj Zapada i njegovih civilizacijskih dostignuća i vrijednosti, raspršivši pri tome iluzorne nade da se on može opozvati sa povijesne scene za sva vremena. Područja prvobitne materijalizacije rata protiv terorizma, kako ukazuju podaci na koje smo se referirali u radu, prerasli su u svojevrsna stecišta terorizma, uz istovremeno uočeni trend njegovog dislociranja prema drugim regionima. Navedeni trendovi bili su suportirani kako pojavom i usponom novih

islamističkih pokreta nadahnutih Al Qaidinom ideologijom, koji su kontribuirali diverzifikaciji džihadizma, tako i grananjem ove terorističke organizacije kroz formiranje njenih podružnica, čime su stvorene temeljne pretpostavke za njeno konsolidiranje u širim regionalnim okvirima. Zahvaljujući grupama povezanim, ali odvojenim od jezgra Al Qaide u Afganistanu i Pakistanu, u kojima je značajan dio njenog rukovodstva uništen u ratu protiv terorizma, ova teroristička organizacija je stvorila jako uporište na Srednjem istoku, u istočnoj Africi, Magrebu, Sahel regiji, centralnoj i jugoistočnoj Aziji, sa aspiracijama da unaprijedi svoju regionalnu i globalnu agendu.

Ovakvim trendovima snažan impuls dalo je i osnivanje Islamske države Iraka i Levanta 2014. godine, čiji nastanak je neophodno sagledati osloncem na rat u Iraku iz 2003. godine, koji je stvorivši povoljan ambijent za ponovno oživljavanje tradicionalnih vjerskih i plemenskih podjela između zajednica ši'ita i sunnita, trasirao put nastanku Al Qaide u Iraku oktobra 2004. godine kao svojevrsne preteče ISIL-a. Ništa manje značajan nije bio ni građanski rat u Siriji koji je započeo 2011. godine, a koji je omogućio globalnim džihadističkim elementima da puste korijene, da se domognu sirijskog teritorija i da motivirani globalnom džihadističkom ideologijom, januara 2012. godine formiraju Al Qaidu u Siriji. Simbiozom nominiranih Al Qaidinih podružnica, 2014. godine je uspostavljena Islamska država Iraka i Levanta, koja je po uzoru na svoju maticu Al Qaidu, uspostavom svojih podružnica u više regiona, dala snažan doprinos širenju džihadizma.

Pored uočenog trenda koncentracije islamističkog terorizma u područjima prvobitne materijalizacije rata protiv terorizma, kao i onim u kojima je došlo do formiranja podružnica Al Qaide i Islamske države Iraka i Levanta i novih islamističkih pokreta, terorizam inspiriran militantnim islamizmom pokazao je snažne aspiracije prema afirmaciji svojih aktivnosti internacionalno. Njegov međunarodni pohod u 21. stoljeću nesumnjivo je bez povijesnog presedana, o čemu svjedoči činjenica da je svoje napade uspio projicirati u čak osam regiona, na četiri različita kontinenta, uz istovremeno uočen eksponencijalni porast broja registriranih terorističkih napada.

Prethodno kazano nas je i navelo da konstatiramo kako je razvoj islamističkog terorizma u 21. stoljeću determiniran ambivalentnim trendovima – njegovom istovremenom koncentracijom u određenim

područjima i distribucijom u globalnim okvirima, pri čemu je nužno naglasiti kako je njegovo očitovanje različitog intenziteta u pojedinim dijelovima svijeta doprinijelo jasnoj diferencijaciji na regije i zemlje izrazito pogođene ovim vidom terorizma, te regije i zemlje koje nisu ostale imune na njegovu manifestaciju, naprotiv, ali u kojima je on, unatoč činjenici što se profilirao kao najsmrtonosniji oblik terorizma, ipak imao ograničen uticaj i domet – eklatantan primjer za navedeno jesu Evropa i Sjedinjene Američke Države, što se bez dileme može pripisati ratu protiv terorizma i efikasnim antiterorističkim mjerama.

LITERATURA

1. A National Strategy to Win the War Against Islamist Terror. September 2016. Homeland Security Committee.
2. Aas, K., 2017. Globalization & Crime. Second Edition. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE Publications.
3. Amic, L., Delage, V. et al., 2019. Islamist Terrorist Attacks in the World 1979-2019. Paris: Fondation pour L' Innovation Politique.
4. Amic, L., Delage, V. et al., 2021. Islamist Terrorist Attacks in the World 1979-2021. New Edition. Paris: Fondation pour L' Innovation Politique.
5. Azinović, V., 2007. Al-Kai'da u Bosni i Hercegovini: Mit ili stvarna opasnost. Sarajevo, Prag: Radio Slobodna Evropa.
6. Barić, S., Barić, R., 2011. Asimetrično ratovanje i vojne doktrine. Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica.
7. Center for International Security and Cooperation. 2020. Al Qaeda in the Arabian Peninsula. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/al-qaeda-arabian-peninsula>
8. Čomski, N., 2016. Ko vlada svetom? Novi Sad: Akademska knjiga.
9. Čomski, N., 2008. Hegemonija ili opstanak. Projekat američke imperije. Novi Sad: Rubikon.
10. Filiu, J. P., 2009. Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: Algerian Challenge or Global Threat? Carnegie Papers No. 104. Washington DC, Moscow, Beijing, Beirut, Brussels: Carnegie Endowment for International Peace.
11. Fukuyama, F., 1992. The end of History and the Last Man. London: Penguin Books.
12. Habermas, J., 2004. Rascijepljeni Zapad. Kratki politički spis. Frankfurt: Suhrkamp Verlag.
13. Hardt, M., Negri, A., 2009. Mnoštvo – Rat i demokratija u doba Imperija. Zagreb: Multimedijalni institut.
14. Institute for Economics & Peace. Global Terrorism Index 2012. Capturing the Impact of Terrorism from 2002-2011. Sydney.
15. Institute for Economics & Peace. Global Terrorism Index 2014: Measuring and understanding the Impact of Terrorism. Sydney.

16. Institute for Economics & Peace. March 2022. Global Terrorism Index 2022: Measuring the Impact of Terrorism. Sydney.
17. Institute for Economics & Peace. November 2015. Global Terrorism Index 2015: Measuring and Understanding the Impact of Terrorism. Sydney.
18. Institute for Economics & Peace. November 2020. Global Terrorism Index 2020: Measuring the Impact of Terrorism. Sydney.
19. Mijalković, S., Bajagić, M., 2012. Organizovani kriminal i terorizam. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
20. Miller, E., 2014. Terrorist Attacks in the U.S Between 1970 and 2013: Data fom the Global Terrorism Database (GTD). Maryland: Start.
21. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. July 2004. The 9/11 Commission Report, Executive Summary. www.npr.org/documents/2004/9-11/911reportexec.pdf
22. National Security Strategy of the United States of America. February 2015. Washington: Seal of the President of the United States.
23. National Strategy for Combating Terrorism. February 2003. Bijela kuća: Washington.
24. National Strategy for Combating Terrorism. September 2006. Bijela kuća: Washington.
25. O' Bagy, E., 2012. Jihad in Syria. Middle East Security Report 6. Washington: Institute for the Study of War (ISW).
26. Parks, H. B., 1986. Istorija Sjedinjenih Američkih Država. Drugo izdanje. Beograd: Izdavačka radna organizacija „RAD“.
27. Pugliesi, M., 2010. Guerri e diritti umani in Iraq. Sistema informativo a schede 7/2010. Istituto di ricerche internazionali. Archivio Disarm, str. 1-11.
28. Reljanović, M., 2005. Evroatlanski odnosi i borba protiv terorizma. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.
29. Ritchie, H., et al., 2022. Terrorism. Our World in Data. First Published 2013, last revised in October 2022. <https://ourworldindata.org/terrorism>
30. Security Council Resolution 1368. September 2001. Threats to International Peace and Security caused by Terrorist Acts. UN Security Council. <http://www.refworld.org/docid/3c4e94557.html>

31. Security Council Resolution 1373. September 2001. Threats to International Peace and Security caused by Terrorist Acts. UN Security Council.
[http://www.un.org/en/sc/ctc/sepcialmeeting/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20\(2002\).pdf](http://www.un.org/en/sc/ctc/sepcialmeeting/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20(2002).pdf)
32. Smith, M., Zeigler, S. M., 2017. Terrorism before and after 9/11- a more dangerous world? Research and Politics, October-December. Sage. str. 1-8.
33. Softić, S., 2012. The System of Collective Security, Criminal Justice Issues. Journal of Criminal Justice and Security XII, no. 5-6, Sarajevo: Faculty of Criminal Justice, Criminology and Security Studies, str. 117-141.
34. Stern, J., 2016. ISIL and the Goal of Organizational Survival u Beyond Convergence. World Without Order. Washington DC: Center for Complex Operations/Institute for National Strategic Studies/National Defence University, str. 193-211.
35. Stock, J., Herz, A., 2010. International Terrorism – German Police Perspective: The Current Threat Environment and Counterstrategies from the German Police Perspective u A War on Terror? The European Stance on a New Threat, Changing Laws and Human Rights Implications. New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer.
36. The Institute for the Analysis of Global Security. 2003. How much did the September 11 terrorist attacks cost America?
<http://www.iags.org/costof911.html>
37. The New York Times. 31 Avgust 2021. Transcript of Biden's Speech on the U.S. Withdrawal from Afghanistan.
www.nytimes.com/2021/us/politics/transcript-biden-speech-afghanistan.html
38. Weiss, M., Hassan, H., 2015. ISIS: u srcu vojske terora. Zagreb: Buybook.